

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS
TA'LIM VAZIRLIGI
ALISHER NAVOIY NOMIDAGI SAMARQAND DAVLAT
UNIVERSITETI
IJTIMOIY -IQTISODIYOT FAKULTETI
SOTSIOOGIYA YO'NALISHI
Tafakkur tarzi
sotsiologiyasi fanidan**

REFERAT

**MAVZU: *MAFKURAVIY TARBIYA*DA URF-ODAT VA
*BAYRAMLARNING O'RNI***

**Bajardi: Raximova Z.
Tekshirdi: Tog'aeV N.**

Samarqand – 2012

**MAVZU: MAFKURAVIY TARBIYA DA URF-ODAT VA
BAYRAMLARNING O'RNI**

Reja:

Kirish.

- 1. Umuminsoniy kadriyatlar va ularning jahon hamjihatligini mustahkamlashdagi ahamiyati.**
- 2. Umuminsoniy kadriyatlarga sodiqlik;**
- 3. Xalkimizning ma'naviy merosini mustahkamlash va rivojlantirish**

Xulosa

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

Kirish

“Vatanimiz mustaqilligining ma’naviy asoslarini mustahkamlash, milliy qadriyatlarimiz, an’ana va urf- odatlarimizni asrab-avaylash, xalqimiz, ayniqsa, yosh avlod qalbi va ongiga ona yurtga muhabbat, istiqlolga sadoqat tuyg’ularini chuqur singdirish masalasi bugungi kunda toboro dolzarb ahamiyat kasbetmoqda”. O’zbekiston Respublikasi Prezidenti I.Karimovning “Milliy g’oya targ’iboti va ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini oshirish to’g’risida”gi qarori 2006 yil. “Vatanimiz mustaqilligining ma’naviy asoslarini mustahkamlash, milliy qadriyatlarimiz, an’ana va urf - odatlarimizni asrab-avaylash, xalqimiz, ayniqsa, yosh avlod qalbi va ongiga ona yurtga muhabbat, istiqlolga sadoqat tuyg’ularini chuqur singdirish masalasi bugungi kunda toboro dolzarb ahamiyat kasb etmoqda”.

Hozirgi zamon jahon sivilizasiyasi tarakkiyot muammolari va kyelajagi umuminsoniy ma’naviy kadriyatlarning ahamiyatini nihoyat darajada oshirdi va ularni jahon sivilizasiyasining hayotiy zaruriyatiga aylantirdi. Chunki bu muammolarni fakatgina yer yuzidagi barcha xalklar va davlatlar birgalikda hamjihatlik bilangina hal kilishlari mumkin.

Urf-odat va an’analari hamda dini, tarixiy utmishlari, ijtimoiy-iktisodiy va ma’naviy manfaatlari xilma-xil, hattoki, bir-birlariga zid bulgan millat va elatlarni tarakkiyotning turli boskichida, hattoki, karama-karshi ijtimoiy-iktisodiy tuzumda turgan xalklarni bir-birlariga yakinlashtirishda, ularni kaysi millat va elatga, sinf va ijtimoiy guruhga mansub bulishlaridan kat’i nazar bir inson farzandi ekanliklarini his etishida va bu omilning ustuvor omil ekanligini tushunib yetishida hamda shu asosda jahon hamjihatligini vujudga kyeltirishda umuminsoniy ma’naviy kadriyatlarning ahamiyoti byekiyosdir.

Lyekin bu uta hayotiy vazifalarni amalga oshirish juda ham murakkab va kiyin bulib, jahondagi barcha progyressiv kuchlardan zur chidam va matonatni, jonbozlik va sa’y-harakatlarni talab kiladi. Yer yuzidagi xalklarda hali tarixiy

utnishning izlari kuchli bulib, ular bir inson farzandlari ekanliklarini his etish darajasigacha tarakkiy etib yetishmagandirlar. Bunga erishmok uchun kurramizdagi barcha xalklar olimlarining ma'naviy kadriyatlarining vujudga kyelishi, ularning murakkab tarakkiyot yuliga, mazmun va shakllariga bag'ishlagan ilmiy-tadkikot ishlarini kuchaytirishlari hamda ularning natijalarini myehnatkash omma orasida yoyish va tushuntirish ishlarini kyeng kulamda olib borishlari lozim. Shu bilan bir katorda bu ishlarni davlat siyosati darajasiga kutarish zarurdir. Aks holda, bu vazifalarni amalga oshirib bulmaydi.

Umuminsoniy kadriyatlar va ularning jahon hamjihatligini mustahkamlashdagi ahamiyati.

Insonlar yer yuzining turli mintakalarida vujudga kyelib, xilma-xil tabiiy sharoitda istikomat kilganlar. Bu hol ularning uziga xos urf-odat va an'analarining, turmush tarzi hamda boshka xildagi uziga xosliklarning shakllanishiga olib kyeladi. Insoniyatning kyeyingi davrdagi tarakkiyoti kishilarning turli sinf va ijtimoiy guruhlarga, tabaka va ijtimoiy katlamlarga, elat va millatlarga ajralishlariga olib kyeldi. Jahon sivilizasiyasining hozirgi davrdagi tarakkiyot darajasi va xaraktyeri insonlarning uzini inson sifatida saklab kolishi zaruriyati va jamiyat tarakkiyotini yanada yuksakrok boskichga kutarish borasidagi hayotiy vazifalar umuminsoniy ma'naviy kadriyatlarni byekiyos darajada oshirib boradi. Umuminsoniy ma'naviy kadriyatlar insoniyatning porlok kyelajagining kiyofasidir. Hozirgi kundayok ular turli elat va millatlarning turli ijtimoiy-iktisodiy tizimidagi xalklarning tinch-totuv yashashdagi ularning birgalikda va hamjihatlikda hozirgi zamon olamshumul muammo va vazifalarni hal kilishdagi muhim bir ma'naviy vositaga aylanib bormokda.

Umuminsoniy ma'naviy kadriyatlar murakkab kismga ega bulib, inson ma'naviy hayotining barcha sohalarida namoyon buladi. Umuminsoniy ma'naviy kadriyatlar - bu barcha xalklar urf-odat va an'analaridagi, din va his-tuyg'ulardagi, uzaro munosabatlar, ularning axlokiy va estyetik karashlardagi, xullas, insonlar ma'naviy hayotidagi umumiy tomonlardan iboratdir. Umuminsoniylik, ayniksa, ilm-fan sohasida namoyon buladi. U uz mazmuni bilan umuminsoniy xaraktyerga egadir. Lyekin ilm-fan ayrim xalklarning zabardast farzandlari tomonidan rivojlantiriladi va buyuk kashfiyotlar kilinadi, bu jihatdan hamda ularning milliy tillarda ifodalanishi nuktai nazardan olganda, ularning milliyligidan dalolat byeradi.

Ammo ular milliylik doirasidan chikib, boshka xalqlarning ma'naviy boyligiga aylangach, ular umuminsoniy ma'naviy kadriyatlar darajasigacha kutariladi hamda barcha xalqlarga bir xilda xizmat kila boshlaydi. Shu tarzda ilm-fan uzluksiz ravishda rivojlanib, uzining mazmunan umuminsoniyligini namoyon kilavyeradi. Yer yuzidagi xalqlarning iktisodiy va siyosiy jihatdan yakinlashuv jarayoni davomida bu xalqlar ma'naviy hayoti turli xalqlarda milliy shaklda namoyon bulgan umuminsoniy ma'naviy kadriyatlar bilan boyib boravyeradi. Bu hol esa, turli xalqlar urtasidagi kardoshlik hissiyotini kuchaytiravyeradi va shu asosda jahon xalqlari urtasidagi dustlik va barkarorlik mustahkamlanavyeradi.

Mutaxassislarning hisoblariga kura, yer yuzida **3000** ga yakin millat mavjud, bu dunyo aholisining **96%**ini tashkil kiladi, kolgan **4%**i esa elat va kabilalardir. Har bir millatning soni bir nyecha ung mingdan to bir nyecha yuz milliongacha boradi. Jahonda eng yirik **27** millat yer yuzi aholisini **75%** foizini tashkil etadi.

Uz davlatisiz uz kiyofasiga ega millat yuk. Millatning myetindyek jipsligi davlatning kudratiga bog'lik. **Millat**-ma'naviyat birligidir. Pryezidyentimiz aytganlaridyek: «**Ma'naviyat**-davlat asosi, davlat esa ma'naviyatning suyanchig'idir».

Insonlar, jamiyat rivojlanib borgan sari ma'naviy munosabat, alokalar rivojlanib boravyeradi va ular jamiyat tarakkiyotida katta rol uynab kyelgan.

Olimlarimiz ma'naviyatni uch guruhga bulish mumkinligini ta'kidlaydilar:

1. Milliy ma'naviyat;
2. Mintakaviy ma'naviyat;
3. Umuminsoniy ma'naviyat.

Millat ma'naviyati — muayyan elat, millatga, uning ajdodlariga xos bulgan g'oyat kimmatli ma'naviy boylıklardir.

Milliy ma'naviyat — boshka millat ma'naviyatidan tubdan fark kilinadigan ma'naviyat emas. Chunki bizdagi milliy ma'naviyat boshka xalqlarda muayyan tarzda bor, mavjuddir. Ammo milliy ma'naviyatda boshka xalqlarning ma'naviyati aynan takrorlanmaydi. Shunday bulganda edi, milliy ma'naviyat bulmas edi.

Millat mavjud ekan, milliy ma'naviyat buladi. Milliy ma'naviyatni yukotish mumkin emas. Shu urinda kozok shoiri Muxtor Shaxanov aytgan rivoyatni kyeltirish maksadga muvofikdir: «Kadim zamonlarda bizning yerimizga boskinchilar kirib kyeladi. Chyegaraga yetgach, xon kushinlarini tuxtatib oldida turgan mamlakatdagi vaziyatni bilish uchun josuslarni yuboradi. Ma'lum vaktdan kyeyin ular kaytib kyelib, xonga ma'lumot byerishadi:

Biz katta tuyning guvohi buldik. Unda mamlakat podshohi ham bor ekan. Tuy kizib borayotgan bir paytda, kuliga dumbira ushlagan bir yosh yigit kirib kyeldi. Podshoh darhol yigitni yoniga chorlab, uzi utirgan yerdan unga joy bushatib byerdi. Biz ajablanib, «Bu yigit kim?» dyeb suraganimizda, - «Bu bizning shoirimiz-ku» dyegan javob oldik. «E, janob oliylari, myenga hujum kilishga ruhsat byering, bunday akli past podshohi bor mamlakatni biz osongina bosib olamiz», - dyeydi xonning lashkarboshisi.

«Yuk otni izimizga karab haydaymiz, chunki ma'naviy kadriyatlarini shunchalik zur e'zozlaydigan mamlakatni aslo yengib bulmaydi», - dyeb javob byeradi xon.

Mazkur rivoyatdan chikadigan hulosa shuki, ma'naviyati yuksak xalkning ildizi mustahkam buladi, uni hyech kachon tiz chuktirish mumkin emas. Chinakam sivilizasiyalashgan dyemokratik davlat hamda bozor munosabatlari, bozor vositalari fakat yuksak ma'naviyat nyegizida yaratilishi mumkin. Yuksak madaniyatsiz buyuk davlat kurib bulmaydi. Shuni e'tiborga olgan xolda xukumatimiz fan, maorif va madaniyat sohasiga jiddiy e'tibor bilan karamokda.

Mustakillikning dastlabki yillaridan boshlab davom etib kyelayotgan kutlug' an'ana - ulug' bobolarimiz, dunyoga dong taratgan, jahon jamoatchiligi allakachon uz mukaddas mulki dyeb tan olgan ma'naviy myeros sohiblarining yubilyeylarini mamlakat va jahon mikyosida nishonlash hakidagi farmonlar va ularning ijrosi ayni shu masala milliy ma'naviyatimiz sarchashmalariga butun xalkimiz va birinchi navbatda, yosh avlod e'tiborini jalb etish maksadini kuzda tutadi.

Xalk ma'naviyatini, millat ma'naviyatini sun'iy ravishda kandaydir uylab topilgan akidalarga tayanib yuzaga kyeltirib ham, kyeskin uzgartirib ham bulmaydi. Chunki ma'naviyat tushunchasining mazmuni bir kunda, bir yilda, hatto bir asrda shakllanadigan narsa emas, u har bir xalkning juda uzok tarixi ka'ridan ozik olib, tyeranlik kasb etib kyeladi.

Hech bir xalk dunyoda yakka yashamaydi, yolg'izlikda rivojlanmaydi ham. Elat va millatlar doimo uzaro turlicha munosabatlarda buladilar va tarix davomida bir-birlariga ta'sir utkazib, uzlarini ham, uzgalarni ham ma'naviy boyitib boradilar. Ammo hyech kachon, hyech bir xalk uzligidan butkul voz kyechib, boshka xalk ma'naviyati hisobidan uzini boyita olgan emas. Yakka bir shaxs butkul uzga bir ma'naviy bir muhitda tarbiya topib, unga tulik moslashishi mumkin. Lyekin butun bir xalk tulig'icha uzligidan kyechib, uzga xalk ma'naviy dunyosini kabul kilsa, dyemak, unday xalk yuk buladi. Uz ma'naviy kiyofasini yukotgan millat yukolgan millatdir. Shu sababli ham milliy mustakillik poydyevorini ma'naviy mustakillik tashkil etadi, dyeymiz. Milliy ma'naviyatimizning takomili esa usha millatga mansub har bir shaxsning ma'naviy kamoloti bilan byevosita bog'lik va ushbu zaminga tayanib yuksaladi.

Tan olish kyerak, sobik tuzum davrida olimlarimiz, tadkikotchilarimiz shaxsan kanchalik pok, samimiy bulishmasin, ajdodlar myerosiga xolis yondashish imkoniga ega emas edilar. Ular ba'zan uzlari tug'ri dyeb uylagan xolda, ba'zan majburiyatdan borni yuk, yukni bor kilib kursatganlar. Ajdodlarimiz suzini xolis, mintaka ma'naviyatining amaliy va nazariy takomili mintakaga muvofik tarzda emas, marksistik mafkura yunalishiga mos ravishda talkin etganlar. Natijada utmish myerosimiz namunalari bilan asl kulyozmalardan, tulik matnlardan emas, ommaviy nashrlar asosida tanish bulgan kupchilik oliy ma'lumotli mutaxassislar ham yagona hukmron mafkura ruxsat byergan «hakikatlar»dan uzga hakikatlar mavjud ekanligidan dyeyarli byexabar tarbiya topganlar. Bugun ziyolilarimizning kupchiligi ma'naviy myerosni tug'ri idrok kilishga kiynalayotganliklarining sabablaridan biri ham shunda.

Bir insonga uz milliy ma'naviyatini tugal anglab yetish uchun olloh yuz yil umr byersa ham, kamlik kiladi. Umr buyi milliy ma'naviyatini, uzok asrlar davomida uz millati mansub bulgan mintaka madaniyati vakillari ijodini asl manbalardan urganib kyelgan odam ham milliy ma'naviyatimizni tulik anglab yetdim, dyeb da'vo kilishga hijolat buladi. Bu aslida kupchilikning ishi, millat ma'naviyati uchun butun millat kayg'urishi kyerak.

Har bir millat, har bir xalk uz hayot tarzini, kyelajagini ajdodlarining tarixiy tajribasiga asoslanib kuradi, byegona andozalar asosida tarakkiy eta olmaydi.

Ming yillar davomida yer yuzidagi turli mintakalarda yashagan xalklarning uzaro siyosiy, madaniy, ijtimoiy alokalari hozirgidyek yakin bulgan emas. Asrlar mobaynida yer yuzida turli madaniy mintakalar shakllangan. Yevropa, Osiyo xalklarining mintaka madaniyati va boshka bir kator mintakalar madaniyati - bularning har biri boshkasidan fark kiluvchi kator diniy e'tikod, falsafiy maktablar, san'at va adabiyot, urf-odat va an'analarning uziga xos uyg'un bir tizimlarini vujudga kyeltirganki, ahli basharning bunday byebaho mulkini, ma'naviy xazinalarini byefarklik bilan bir-biriga korishtirib yuborishimiz mutlako ijobiy natijalar byermaydi.

Borlik hakikati chyeksiz, uni anglab yetish uchun, birinchidan, shu kungacha insoniyat erishgan barcha yutuklarni uzlashtirish lozim buladi. Ammo butun insoniyat yaratib, koldirgan ilmiy myerosni mukammal uzlashtirish bir kishi uchungina emas, hatto kattagina ilmiy jamoalar uchun ham og'irlik kiladi. Ikkinchidan, barcha insoniyatning erishgan bilimlari ham borlik hakikati oldida ummondan tomchigina xolos.

Turli millatlar ma'naviyatining uziga xosligi kamalakdagi turli ranglar tovlanishiga monand bulib, ular bir-birini tuldiradi, boyitadi, ammo inkor etmaydi, ma'naviyat ellarni zidlashtirmaydi. Umuminsoniy ma'naviyatni (kadriyatlarini) biror bir xalk alohida yaratmaydi, bu ma'naviyatni (kadriyatlarini) har bir xalk, har bir elat uz tarixiy tajribasi bilan asta-syekin shakllantirib boradi va uzaro turlicha

munosabatlar jarayonida elatlar, millatlar bir-birini tushunib, uzaro ma'naviyatlardagi umumiy jihatlarni anglab boradi.

Hozirda butun dunyo xalklari bir-birini tushunib yashashga intilmokda. Myehr bashariyatni birlashtirar ekan, uzgaga myehr kuzi bilan bokish uchun, avvalo inson uzligini anglab yetishi kyerak. Uzligini anglamagan zot hyech kachon uzgani tushunmaydi, uni xolis kabul kilmaydi. Asli milliy ma'naviyatimizga bugungi ayricha e'tibor ham ushbu uzligimizni anglab yetishga bulgan kuchli ehtiyoj natijasidir.

Milliy ong millatning uz-uzi xaqidagi tassavurlari, fikr-qarashlari, bahslaridir. U shaxs va millat ruhiyatida, xulqida, tarixiy xotira, mukaddas Vatan, milliy g'urur, milliy nomus, urf-odatlar, axlokiy-estyetik fazilatlar va hokozalar tarzida namoyon buladi.

Milliy ong millat tushunchasidan kyelib chikadi, u millatni jipslashtirib turuvchi, uning ijtimoiy-iktisodiy, siyosiy va madaniy rivojini tyezlashtiruvchi kudratli omildir.

Milliy ongning rivojlanishi - milliy uzlikni anglash sari yetaklaydi.

Milliy ma'naviyatning asosiy byelgisi va uzagi milliy axlok sanaladi.

Milliy ma'naviyatda – milliy his, tuyg'u, ruhiyat, milliy manfaat ham muhim rol uynaydi.

Uzbyek xalki uchun umuminsoniy ma'naviyat bilan birga milliy ma'naviyat va uning boyliklari ham \oyat kimmatlidir.

Uzbyek xalkining hozirgi milliy ma'naviyati va kadriyatlari utmish milliy ma'naviyatining davomi bulib, ularga dustlik, urtoklik, myehmondustlik, odamgarchilik, insonparvarlik, axlokiy tyeranlik, tadbirkorlik, fazilatlilik, sahiylik, xushmuomalalik, jamoa ichida uzini tuta bilishlik, ona-yurt va xalkiga muhabbatlilik, rostguylik, ota-ona va kattalarni hurmat kilish, myehnatyevanlik va boshka milliy, ma'naviy, axlokiy fazilatlar kiradi.

Milliy mustakillik tufayli jamiyatimizda milliy ma'naviy poklanish, unglanish, tiklanish jarayonlari yuz byerdi.

Hozirda vatanparvarlik, insonparvarlik, millatparvarlik ruhida tarbiyalash, milliy \urur tuyg'usini kuchaytirish, imon, vijdon, poklik, xalollik, myehnatsyevarlik, ishbilarmonlik singari hislatlarni shakllantirish, mustakillikning ongli fidoiysiga aylantirish hozirgi kundagi milliy ma'naviy tarbiya ishining asosiy maksadidir.

O'zbekiston Ryepublikasi Pryezidyenti I.A.Karimov «O'zbekistonning uz istiklol va tarakkiyoti yuli» asarida mamlakatimizning yangi jamiyatning ilmiy nazariy asoslari O'zbekistonning ma'naviyat sohasidagi stratyegik vazifalarni byelgilab byerdi. Unda bu masalaning 4 ta ma'naviy axlokiy nyegizi byelgilab byerilgan:

1. Umuminsoniy kadriyatlarga sodiqlik;
2. Xalkimizning ma'naviy merosini mustahkamlash va rivojlantirish;
3. Insonning o'z imkoniyatlarini namoyon kilishi;
4. Vatanparvarlik.

Oliy Majlisning XIV syessiyasidagi «O'zbekiston XXI asrga intilmokda» mavzuidagi ma'ruzasida I.A.Karimov ma'naviyatga kuyidagicha ta'rif byeradi: «Ma'naviyat ... insonni ruxiy poklanish va yuksalishga da'vat etadigan, inson ichki olamini boyitadigan, uning iymon-irodasini, e'tiqodini mustahkamlaydigan, vijdonini uyg'otadigan kudratli botiniy kuchdir».

I.A.Karimov «Fidokor» gazyetasiga byergan intyervyusida ma'naviyatning stratyegik yunalishlari byelgilab byerilgan: « ... avvalombor yoshlarimizning iymon-e'tiqodini mustahkamlash, irodasini baquvvat kilish, ularni ыз mustakil fikriga ega bulgan barkamol insonlar kilib tarbiyalash. Ularning tafakkurida ызligini unutmaslik, ota-bobolarning mukaddas kadriyatlarini avaylash va hurmat kilish fazilatlarini karor toptirish, ularning myen uzbyek farzandiman, dyeb g'urur va iftoxor bilan yashashiga erishishdir...»

Milliy tiklanish juda kyeng, murakkab tarixiy jarayon bylib, u millatimiz hayotining hamma sohalarini : iktisodiyotni ham, siyosiy faoliyatni ham, ma'naviyatni ham, ilm-fan, til, tarix, urf-odatlar, hunarmandchilik,

mye'morchilikni ham, inson kamoloti bilan byevosita daxldor barcha masalalarni ham ыз ichiga kamrab oladi.

Milliy tiklanishga birdaniga erishib bılmaydi. Milliy tiklanish uzok davom etadigan, kup yillarni kamrab oladigan murakkab jarayondir.

Hozirda O'zbekiston shu yuldan bormoqda va bizning ruhiyatimiz, tuyg'ularimiz, eng nozik hissiyotlarimiz tiniqlashmoqda, turli changu g'uborlardan tozalanmoqda. Zimmamizda yillar davomida yul quyilgan xatoliklar va kyelajak oldidagi qarzdorlikning ulkan, zalvorli yuki bor.

Poklik- bu zyehn va idrok tiniqligidir. Ma'naviy poklik bu axlok ziyosidir. Unda ruh shaffofligi, syezgi, tuyg'ulari, yuksakdir. Pokiza akl insonni ayb va kamchiliklardan qutqaradi. Ruhiy hayotga rag'batlantiradi, shodlik kyeltiradi.

Kishi hayotida axlokiy poklik birinchi darajali vazifadir. Axlokiy poklik ta'ma va molparastlikka mutlako ziddir.

Tyermiziy rivoyat kiladilar: **«Ollah pokdir, pokni syevadi va ozodalikni yaxshi kuradi hamda kuch saxovatlidir. Saxovatlikni syevadi va marhamatlidir, marhamat unga mahbubdir...».**

Pokizalikning har bir davrning, har bir zamonning talabi bulgan. Poklik va tozalik uzbyek xalki ongi, g'ururiga singib kyetgan. Xalkimizning asriy an'analarini davom ettirib, poklik dyegan hayot tarzi, turmush kyechirish, shuurimizni, ongimizni taziklardan xolos etib, yangi zamon talabiga mos pok inson bulib yashashga amal kilishimiz kyerak.

Agar milliy ma'naviyat bulmasa, umuminsoniy ma'naviyat yuk, umuminsoniy ma'naviyatlarsiz esa hozirgi zamon ilg'or millatlari yuk. Millatlar umumjahon, umumbashariy ma'naviyatning yaratuvchilaridir.

Umuminsoniy ma'naviyat – butun insoniyatga, jahon xalklariga tyegishli bulgan ma'naviy boyliklardir. Umuminsoniy ma'naviyat uzok va yakin utmishdagi hozirda esa ma'naviy jihatdan juda kimmatli, inson kalbida uchmas iz koldiradigan, mangu yashaydigan, insoniyat ijtimoiy manfaati, ehtiyoji uchun xizmat kiladigan, ularni ezgulikka yullaydigan ma'naviy boyliklardir.

Umuminsoniy ma'naviy boyliklarga esa ilm-fan, jumladan falsafiy tafakkur yutuklari, adabiyot va san'at asarlari, kashfiyot va ixtirolar, ma'naviyat, madaniyat durdonalari, xurfikrlik, umuminsoniy axlokiy me'yorlar va boshkalar kiradi.

Umuminsoniy ma'naviyat uz ijobiy ahamiyatini hancha qachon yukotmaydi. Oltin zanglamas, kuyosh koraymas dyeganlaridye, umuminsoniy ma'naviyat ham doim kadimiy va navkiron bulib turavyeradi. Ular umumbashariy ma'naviyat dyeb ham yuritiladi. Inson ozodaligi, salomatligi, har bir shaxsning yashash, bilim olish, kyeksayganda ijtimoiy himoyalanih imkoniyatlari va u xakda g'amxurlik kilish kabi ma'naviy mas'uliyat ahamiyatini doim saklab kolavyeradi. Adolat, tyenglik, ahil kushnichilik kabi ma'naviy kadriyatlar asrlar osha yashab kyelmokda, uni butun insoniyat avaylab-asrab kyelmokda. Myehnatsyevorlik, ezgulik, yaxshilik kilish, tinchlik, dustlik, halollik, vatanparvarlik va boshkalar ham umuminsoniy ma'naviyat sanalib, u har bir xalk, millatda uziga xos ravishda nomoyon buladi.

Uzidan kattalarni, ota va onani hurmat kilish, farzandlar hakida g'amxurlik kilish ham umuminsoniy ma'naviy jihatlari bilan ajralib turishini yoddan chikarmaslik kyarak. Vijdon, burch, baynalminalchilik ham umuminsoniy ma'naviyat tizimidan urin olgandir.

Umuminsoniy ma'naviyatda biz milliy ma'naviyatning eng oliy janob, eng yuksak kursatkichlarining umumjahon mikyosida mujassamlashgan birligini kuramiz.

Uz tarakkiyoti uchun har bir millat umuminsoniy ma'naviyat boyliklaridan, hazinasidan foydalanishi, unga suyanishi tarixiy zaruratdir. Buningsiz zamonaviy ilg'or millat hakida orzu kilish mumkin emas. Umuminsoniy ma'naviyat boyliklaridan foydalanish milliy chyeklanganlik kobig'idan chyetga chikishga, olamni kyengrok kurish va kuzatishga undaydi. Umumjahon umuminsoniy ma'naviyat esa hozirgi zamon ilg'or millatlari tarakkiyotining zamini tayanchi va nyegizidir.

Pryezidyentimiz I.A.Karimov aytadilar: «Bizning milliy xususiyatlarimiz umuminsoniy kadriyatlar bilan bog'lanib kyetgan. Asrlar davomida xalkimiz

umumbashariy, umuminsoniy kadriyatlar takomiliga ulkan hissa kushgan. Turli millat vakillariga hurmat, ular bilan bahamjihat yashash, diniy bag'rikyenglik, dunyoviy bilimlarga intilish, uzga xalklarning ilg'or tajribalari va madaniyatini urganish kabi xususiyatlar ham xalkimizda azaldan mujassam».¹

Mustakil O'zbekiston tarakkiyotida esa milliy va umuminsoniy ma'naviyatning ana shu dialyektik bog'likligini hisobga olish davr talabidir.

Pryezidyentimiz I.A.Karimov «O'zbekistonnig uz istiklol va tarakkiyot yuli» asarida «Milliy madaniyatning uziga xosligini tiklashga alohida e'tibor byerilishi kyerak. Shu bilan birga milliy uz-uzini anglashning tiklanishi jahon insonparvarlik madaniyati va umumbashariy kadriyatlari, idyeallaridan, bizning kup millatli jamiyatimiz an'analaridan ajralib kolishi mumkin emas», - dyeb ta'kidlagan edi. Hozirda mustakilligimizni mustahkamlash-so'lom avlodni tarbiyalash, komil insonni voyaga yetkazish borasidagi tarbiyaviy ishlarni milliy ma'naviyatimiz boyliklari bilan birga umuminsoniy ma'naviyat boyliklaridan foydalanish nyegiziga kurmo\imiz kyerak.

Jamiyatni ma'naviy yangilashdan bosh maksad yurt tinchligi, Vatan ravnaki, xalk erkinligi va faravonligiga erishish va komil insonni tarbiyalash, ijtimoiy hamkorlik va millatlararo totuvlik, diniy ba\rikyenglik kabi kup-kup muhim masalalardan iborat.

Baynalminalchilik ham umuminsoniy ma'naviyat tizimiga kirar ekan, bu hakda bizning O'zbekistonda kandy ishlar amalga oshirilmokda? Oldin faktlarga murojaat etaylik. O'zbekistonda 25 milliondan oshik aholi, 136 millat vakillari yashamokda, 15 ta diniy konfyessiya, 86 ta milliy-madaniy markazlar ishlab turibdi. Mamlakat aholisining 20 % idan ortik ulushini boshka millat vakillari tashkil etadi. Shu faktlarni tahlil etib kursak kuyidagi fikrga kyelamiz.

O'zbekiston bozor iktisodiyoti sharoitida millatlararo totuvlikni saklay olsa, mamlakatda barkarorlikni ta'minlash mumkin. Barkarorlik esa mamlakatda I.A.Karimov tomonidan ishlab chikilgan «Uzbyek modyeli»ni hayotga tadbik etish, islohotlarni oxiriga yetkazish imkonini byeradi. Millatlar totuvligi

O'zbekistonda ma'naviy, akliy boyish uchun yaxshi imkoniyatlar byeradi, chunki bunda madaniyatlarning ta'sir kursatish imkoniyatlari juda katta buladi.

Kalondimog'lik, millatchilik illatlari utmish tarixida kolib kyetsa, yurtimizda uzaro hurmat, bir-birining ma'naviyati, madaniyatini boyitish, dyemokratik, xukukiy davlat, fukarolik jamiyati kurish jarayoni yaxshi boradi.

Milliy va umuminsoniy ma'naviyat jamiyatimizning yangilanishi, tiklanishi, rivojlanishi, poklanishida katta ahamiyatga ega.

Yurtboshimiz aytganlaridyek: «Xalkimiz sarchashmalarining kuzlari kaytadan ochilganligi, jahon madaniyati yutuklariga zur hissa kushgan buyuk ajdodlarimizning madaniy va ma'rifiy myerosi tyeranligi va chukurligi anglab olinganligi har bir avlodning uz utmishiga, olijanob milliy va diniy an'analariga hurmat bilan karash, ularni asrab-avaylash ruxida tarbiyalanayotganligi, ayni chog'da xozirgi zamon jahon sivilizasiyasi va ularga oshno bulish zarurligi ravshan anglab yetilganligi – mana shularning hammasi hayot- baxsh bir zamindirki, bizning yangilanish va xalkimizning milliy uzligini anglashini oshirish, axolining siyosiy yetukligi va faolligini kuchaytirish borasidagi siyosatimiz mana shu zaminga tayanadi»¹.

Xulosa

Milliy va umuminsoniy kadriyatlarni uyg'unlashtirishda osoyishtalik, barkarorlik kabi ijtimoiy-siyosiy kadriyatlarning ahamiyati byekiyosdir.

Mazkur kullanmadagi fikr va mulohazalar «Ma'naviyat asoslari» fanining «Ma'naviyat, ma'rifat tushunchalari, ularning jamiyat tarakkiyotida tutgan urni», «Ma'naviyat, ma'rifat, madaniyat va ma'naviy myeros tushunchalari», «Milliy va umuminsoniy ma'naviyatning mushtarakligi». «Mustamlakachilik, karamlik sharoitida ma'naviyat va ma'rifatga munosabat va uning ijtimoiy okibatlari», «Mustakillik sharoitida milliy uz-uzini anglash, milliy g'urur va milliy iftixorni ustirishning ahamiyati», mavzulari uchun UzDJKN va A fanining, «Milliy kadriyatlar, ularning tiklanishi, mazmunan boyishi va komil insonni tarbiyalashdagi ahamiyati» mavzulari uchun manba bulib xizmat kila oladi.

Kadriyatlar masalasiga bag'ishlangan mazkur kullanma kamchiliklardan xoli emas. Zukko kitobxonlardan buning uchun uzr suraymiz. Kullanma hakidagi har kandy fikr-mulohazalarni mamnunlik bilan kabul kilamiz va kyelajakdagi izlanishlarimizda e'tiborga olishga harakat kilamiz.

Zyero, Nizomiy Ganjaviy xazratlari ta'kidlaganlaridyek: «Kimki urganishni uyat, or dyemas. Suvdan dur topadi, toshdan la'l, olmos»

Adabiyotlar ruyxati

1. Islom Karimov. O'zbekistonning uz istiklol va tarakkiyot yuli. Toshkyent, O'zbekiston, 1992.
2. Islom Karimov. Tarixiy xotirasiz kyelajak yuk. Toshkyent, Shark, 1998.
3. Islom Karimov. O'zbekiston XXI asrga intilmokda. Toshkyent, O'zbekiston, 1999.
4. At - Tyermiziy. Xadislar. Shark yulduzi. 1999, 9-son.
5. 12. Ahmad Yassaviy. Hikmatlar. Toshkyent, 1991.
6. 13. Ahmyedov B. Amir Tyemur va Sharkning uyg'onish davri. «O'zbekiston adabiyoti va san'ati» 1996, 9 may.
7. Jumaboyev Y.J. Insonning hayot mazmuni va komil inson muammosi. Toshkyent, 1997.
8. Zunnun Sh. Donishmandlar odob-axlok tug'risida. Toshkyent, «Ukituvchi», 1996.
9. Musurmonova O. Ma'naviy kadriyatlar – sog'lom avlodni tarbiyalash vositasi. Toshkyent, 1995.
10. Musurmonova O. Ma'naviy kadriyatlar va yoshlar tarbiyasi. Toshkyent, 1996.
11. Norboy Ortikov. Ma'naviyat: milliy va umuminsoniy kadriyatlar. Toshkyent. «O'zbekiston», 1997.
12. Kaykovus. Kobusnoma. Toshkyent, «Ukituvchi», 1986.
13. Oripov M.K. Poklik va komillik ramzi. Toshkyent, «Yosh kuch», 1994,
14. Tulyenov J. Kadriyatlar falsafasi. Toshkyent, «Ukituvchi», 1998.
15. Tulyenov J. G'ofurov Z. Mustakillik va milliy tiklanish. Toshkyent, 1995.
16. Usmonov K., G'aniyev D. O'zbekiston mustakil tarakkiyot yulida. Toshkyent, «O'zbekiston», 1994.
17. Usmonov M. Donishmandlar odob-ahlok hakida. Toshkyent, «Fan», 1996.
18. Farobiy. Fozil odamlar shaxri. Toshkyent, 1991.

